

Віталій Гладун,
ORCID iD 0000-0002-6568-3100
старший викладач кафедри філософії освіти,
теорії й методики суспільствознавчих предметів
Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
vitalii.hladun@moipro.mk.ua

КООПЕРАТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У статті обґрунтовано ефективність демократизації освітнього процесу засобами кооперативного навчання. Визначено та схарактеризовано сутність і зміст кооперативного навчання в освітньому просторі. Проаналізовано такі основні принципи кооперації, як взаємодія, взаємовигідна співпраця, взаємодопомога, демократичність, толерантність, відповідальність, повага тощо. Розглянуто формування культури демократії засобами кооперативного навчання. Установлено, що кооперативне навчання впливає на запобігання дискримінації та насильству в освітньому процесі, оскільки кооперативне навчання порівняно з конкурентним чи індивідуальним підходом до виконання завдання сприяє більш конструктивному вирішенню конфліктів.

Ключові слова: колаборація; кооперативне навчання; культура демократії; освітній процес; співробітництво.

@ Гладун В. В., 2021

Вступ. У парадигмі освітніх змін в Україні спостерігаємо формування нового образу здобувача освіти – усебічно розвинутої особистості, інноватора, людини з критичним мисленням, умінням виконувати нестандартні завдання та з такою найважливішою рисою, як співпраця з іншими через засоби кооперативного навчання. Співпраця в сучасному світі – це не тільки досвід, а й енергія, яка допоможе досягти певного результату, кращого, порівняно з отриманим під час індивідуального виконання завдання.

Люди здебільшого звикли до конкурентної та індивідуалістичної моделі навчання, але це дає результат лише окремим людям, не створюючи умов для розкриття потенційних можливостей кожного індивіда, та не сприяє розвитку соціально важливих навичок міжособистісної взаємодії (Гагіна Н. В., 2012, с. 98).

Конкурентна форма освітньої взаємодії зосереджується лише на власних

успіхах здобувачів освіти, тоді як кооперація допомагає підвищувати ефективність навчання та досягти кращого результату.

Крім того, уміннями та навичками XXI століття є гнучкість та адаптація до різних ролей та рівнів відповідальності, готовність до компромісу, співпраця з різноманітними групами, ефективне спілкування, відповідальність за результат спільної роботи, аналіз та синтез інформації, тому сучасна освіта вимагає особливої уваги до цих навичок та вмій.

На сучасному етапі освітянська спільнота активізує пошук різноманітних форм та методів із метою оволодіння учнівською молоддю ґрунтовними знаннями, необхідними вміннями й навичками в школі.

Актуальним наразі є питання впровадження кооперативних технологій для того, щоб за короткий проміжок часу виконувати завдання інтенсивного формування та розвитку навичок і вмій. Застосування педагогом інтерактивних технологій навчання,

особливо методів кооперативного навчання, дає змогу учневі стати активним учасником цього процесу.

Загалом ідея кооперативного навчання є ефективною в країнах Європи та США, саме дослідження і практичні розробки американських науковців Д. Джонсона, Р. Джонсона, Е. Аронсона, С. Кагана, Р. Славина, Е. Коена, Е. Холубека, Ш. Шаран сприяли поширенню й актуалізації кооперативного навчання в сучасному освітньому середовищі.

Головною ідеєю західних науковців кооперативного навчання була структурована вчителем співпраця для розвитку та формування соціальних умінь та навичок у здобувачів освіти.

Вивченням проблеми кооперативних технологій займалися й вітчизняні педагоги К. Баханов, О. І. Пометун, Л. В. Пироженко, Є. Полат, М. Кларін, Г. Селевко, Г. Сиротенко, М. Байда та інші.

Вони більше пов'язують кооперативне навчання з термінами «педагогіка співробітництва», «групові форми роботи» або з поняттям інтерактивних технологій. Наприклад, О. І. Пометун та Л. В. Пироженко кооперативну технологію навчальної діяльності визначають як «форму організації навчання в малих групах учнів, які об'єднані загальною навчальною метою» (Пометун О. І., Пироженко Л. В., 2004, с. 24).

Мета статті полягає в обґрунтуванні впливу кооперативного навчання на формування культури демократії учнівської молоді.

Реалізація цієї мети передбачає виконання таких завдань: розкрити сутність кооперативного навчання; обґрунтувати особливості кооперативного навчання в освітньому середовищі; схарактеризувати основні аспекти формування культури демократії засобами кооперативного навчання.

Сутність кооперативного навчання. Дослідження кооперативного навчання було започатковано в 70-ті роки минулого століття, три дослідницькі групи з США та одна група з Ізраїлю обґрунтували кооперативне навчання як особливий метод навчання уч-

нів, визначальною рисою якого була робота в малих групах й допомога одне одному в засвоєнні навчального матеріалу. Нині кооперативне навчання трансформувалося в різноманітні моделі, але залишаються два основні принципи роботи: спільні для всієї групи цілі та індивідуальна відповідальність кожного члена групи.

Основними моделями є: «Командне навчання» під керівництвом Р. Славина, варіант Е. Аронсона «Мозаїка», варіант Д. Джонсона і Р. Джонсона «Навчаємось разом», варіант С. Шаран «Групове дослідження», варіант Д. Дансеро «Діади» і варіант С. Кагана «Структурний підхід» (Десятов Д. Л., 2016, с. 36).

Професор Еліот Аронсон, якому ми зобов'язані появою технології кооперативного навчання ще в 1978 році, назвав це методом «ажурної пилки», акцентував увагу на перевазі кооперативного навчання над традиційними методами.

Е. Аронсон стверджує, що педагог не зможе переконати учнів та учениць ладити з різними прошарками лише через розмови, оскільки це потрібно робити через практику. Він наголошує на тому, що застосування «методу «ажурної пилки» в школі зменшує напругу й агресію серед учасників освітнього процесу і запобігає насильству. Цей метод не лише допомагає учасникам краще опанувати зміст заняття, але й послаблює ворожість та нетерпимість у класній кімнаті (Наскрізні компетентності для демократії: 60 вправ для розвитку та оцінювання ставлень, умінь і знань, 2019, с. 23).

Метод «ажурної пилки» передбачає відповідальність через особисту залученість усіх учасників процесу. Особиста відповідальність за результат у груповій роботі дає більше можливостей для оцінювання кожного учасника.

Кооперативне навчання Д. Джонсон і Р. Джонсон розглядають через засоби гри та змагання. Вони зазначають, що найефективнішим підходом для навчання є співпраця. Їхня теорія базується на навчальній дискусії, де в ході зіткнення протилежних поглядів під час розгляду певного питання відбувається процес обдумування та прийняття

чітких рішень чи відповідей. Але найголовнішою умовою кооперативного навчання, на думку Роджера і Девіда Джонсонів, є лише структурований процес та ефективна співпраця (Cooperative Learning: Increasing College Faculty Instructional Productivity, 1991, p. 137–145).

У своїй моделі «Навчання разом» дослідники виділяють такі головні елементи, як відповідальність, розвиток соціальних навичок, взаємодопомога та взаємодія, груповий аналіз результатів (рефлексія) (Методи обучения. Обучение в сотрудничестве, 2001).

Багато дослідників зосереджують увагу на таких позитивних аспектах кооперативного навчання, як: розвиток критичного мислення, уміння організувати процес, виконувати менеджментські функції, вирішувати конфлікти, співпрацювати, обмін знаннями та відповідальність між учасниками, що знижує страх перед оцінкою.

Науковці акцентують увагу на тому, що в кооперативному навчанні є прояви доброзичливості, підвищення творчості, емпатії, ненасильницького спілкування, можливості вибору, толерантності, уміння розуміти, приймати і визнавати думки інших.

Отже, кооперативне навчання – це активна діяльність учасника освітнього процесу в малих групах на практичних заняттях, що створюються для розв'язання проблем такими інтерактивними методами, як: малі групи, мозковий штурм, дискусія, рольові ігри, «1-2-4-всі» тощо (Кошманова Т. С., 1999).

Кооперативне навчання переважно є не формою навчання, а методом організації навчальної діяльності учнівської молоді для створення спільного освітнього продукту. Також цей метод можна розглядати як модель навчання зі своєю схемою та планом діяльності педагога в освітньому процесі (Десятов Д. Л., 2016, с. 15).

Метою технологій кооперативного навчання є розвиток особистості здобувачів освіти через спільну діяльність з однопітками.

Термін «кооперативне навчання» не-

одноразово порівнюють із тотожним, на думку деяких науковців, терміном «коллаборативне навчання». Педагоги та науковці зазначають, що певною мірою кооперативне і коллаборативне навчання мають схожі та диференційовані риси. Наприклад, дослідниця Є. Полат акцентує увагу на тому, що «коллаборативне навчання» орієнтується на самостійну роботу та відповідальність тих, хто навчається, а «кооперативне навчання» – технологія для формування різноманітних навичок та інтелектуальних умінь у навчальних ситуаціях, яке кероване педагогом або вчителем (Теория и практика дистанционного образования, 2004).

Науковець М. В. Байда робить висновок, що різниця між кооперативним та коллаборативним навчанням полягає в тому, що, незважаючи на деякі спільні риси, кооперативне навчання є більш структурованим видом групового навчання, більшої ваги набуває організація та фасилітація процесу співпраці учнів з учителем, водночас у коллаборативному навчанні більше підкреслюється спільне самостійне виконання навчального завдання. Також дослідниця розглядає кооперативне навчання як вид навчальної діяльності, який базується на спільній роботі в режимі малої групи через структуровану співпрацю всіх членів групи з метою взаємодопомоги в процесі навчання, оптимізації інтеракції (спілкування) та покращення вмінь співробітництва членів групи (Байда М. В., 2016, с. 31–32).

Дискутували з цього приводу науковці США, але згоди в цьому питанні так і не дійшли. Висновок був таким: кооперативне навчання є більш структурованим процесом і чітким поділом процедури виконання завдання, а коллаборативне навчання передбачає рівнозначний унесок усіх членів групи для розв'язання проблеми. Тому ці два методи відрізняються насамперед свободою учасників у спільній роботі (Десятов Д. Л., 2016, с. 38).

Особливості кооперативного навчання в освітньому середовищі. Основними принципами кооперативного навчання є взаємодія, взаємовигідна співпраця, взаємодопомога, демократичність, толерантність,

відповідальність, повага та інше. Процес повинен бути організований так, щоб учасники не могли виконати своє завдання і досягти мети, не допомагаючи одне одному.

Одним із принципів кооперативних структур є «одночасна взаємодія», що також називається «паралельною взаємодією». Мета цього принципу є активне залучення більшої кількості учасників до взаємодії. Саме робота в парі та в групі забезпечує достатню кількість взаємодій через створення сприятливої атмосфери серед учасників і можливість простіше висловлювати свої почуття, ставлення, нерозуміння, ідеї. А традиційній роботі в групі більше притаманно нерівність у діяльності (Наскрізні компетентності для демократії: 60 вправ для розвитку та оцінювання ставлень, умінь і знань, 2019, с. 26).

Співробітництво та взаємодії в навчальній діяльності мають такі ознаки: а) формування груп з урахуванням психологічної сумісності, тобто з різним рівнем знань, умінь і навичок, різної статі; б) одне завдання для групи, але різні ролі; в) робота відбувається за участю всіх учасників цієї групи; г) кожен учасник групи несе індивідуальну відповідальність за свої успіхи; д) оцінювання всієї групи; е) учитель сам обирає учня, який має звітувати за виконання завдання (Якушев І. М., 2003, с. 90).

Головними елементами кооперативного навчання є:

1. Позитивна взаємозалежність.
2. Активізувальна взаємодія.
3. Індивідуальна відповідальність.
4. Використання міжособистісних умінь.
5. Контроль прогресу (Корешкова С. П., 2009, с. 95–96).

Ще однією перевагою кооперативного навчання є економія часу за рахунок співробітництва і розподілу роботи.

Кооперативне навчання – це робота для досягнення спільної мети. Під час такого навчання учасники намагаються знайти такий варіант розв'язання поставленої задачі, який задовольнить не тільки його індивідуальні потреби, а й потреби інших членів команди (Крайова О. В., Циба-

нюк Т. І., 2018, с. 151).

Для ефективної кооперативної роботи потрібні два важливі компоненти: структурований процес групової роботи та формування, розвиток соціальних навичок. Міжособистісна взаємодія в групі, набуття досвіду конструктивного розв'язання конфліктів на основі діалогової комунікації, аргументація свого погляду, навички лідерства, прийняття рішень, створення довіри є основними ознаками соціальних навичок. Соціальні вміння необхідно розвивати на всіх етапах освітнього процесу.

Для успішної реалізації кооперативного навчання дослідники виділяють чотири рівні навичок:

а) навички першого рівня (називати одне одного на ім'я, не підвищувати голос, говорити по черзі, не заважати, уважно слухати партнерів тощо);

б) навички другого рівня (спрямування роботи групи, вираження підтримки, заохочення до роботи, висловлювання прохань про допомогу, описування власних почуттів, перефразовування й уточнювання ідей інших членів команди тощо), необхідні для організації та забезпечення ефективної групової роботи;

в) навички третього рівня – підсумовування прочитаного, відокремлювання головної ідеї, доповнення інформацією, поєднування нового матеріалу з попереднім;

г) навички четвертого рівня – це критика ідеї, а не партнерів, вироблення спільної позиції, аргументування своєї думки та підсумовування, ставлення додаткових питань для кращого розуміння – це є найвищий рівень переосмислення навчального матеріалу (Гагіна Н. В., 2012, с. 100).

Робота в кооперативних групах дає всім учням можливість брати участь у роботі, практикувати навички співробітництва, міжособистісного спілкування (зокрема вміння активно слухати, виробляти спільні думки, долати розбіжності, що виникають).

Як і будь-який інтерактивний метод, кооперативне навчання має певні правила – обговорювати та не заважати іншим, не перебивати одне одного, поважати думку ін-

ших, обговорювати ідею, а не особистість, говорити по черзі, обговорювати лише по суті, приймати всі відповіді, не критикувати, активно слухати одне одного, намагатися дійти спільної думки та обговорювати спільний результат (Козубенко К. В., 2017).

Кооперативне навчання має ще й виховний потенціал, що розвиває навички толерантності, колективності, формування гуманістичних стосунків між учнями, нести відповідальність, вміння розуміти, приймати і визнавати думку інших, сприяє самореалізації людини в демократичному суспільстві.

Культура демократії засобами кооперативного навчання. Нині надзвичайно актуальним є питання формування громадянської компетентності школярів, адже школа є важливим простором для громадянської освіти, що сприяє розвитку демократичної культури, формуванню громадянської компетентності, політико-правових знань, гідності та відповідальності молодих людей, усвідомленню і визнанню ними демократичних принципів життя та пріоритету прав людини.

Акцент у громадянській освіті в європейських країнах робиться на формуванні демократичної громадянськості (Education for democratic citizenship). Зокрема в 2016 році Рада Європи ухвалила Рамку компетентностей для культури демократії, визнавши таким чином неабияку важливість розвитку громадянських компетентностей через освіту.

Одним із головних завдань сучасного виховання в Україні є створення умов для формування людини-громадянина, для якої демократичне громадянське суспільство є осередком для розкриття її творчих можливостей, задоволення особистих та суспільних інтересів.

Варто зауважити, що школа має бути також місцем, де молоді люди пізнають демократію в дії і в якому їхня участь у процесі прийняття рішень набуває підтримки, стимулюється та сприймається як ефективна (Гладун В. В., 2019, с. 147).

У сучасному глобальному освітньому середовищі потрібно усвідомлювати,

що кооперативні технології навчають нормам культури демократії та розвивають навички послуговуватися ними. Тому на зріла потреба в необхідності відродження демократичних цінностей у суспільстві. Те ж стосується освіти, яка має готувати учасників освітнього процесу до життя в стійких демократичних суспільствах, де права людини забезпечують ціннісну основу через співпрацю та верховенство права, що є ключовими елементами демократії.

Німецькі педагоги так само акцентують увагу на тому, що здатність людини до аргументації, зважування та вирішення проблеми – надзвичайно важлива чеснота громадянина, спрямована на підтримку демократії. Але результат можливий або через розмову або виховання через дію. У першому випадку основними методами є кооперативні прийоми, тобто дебати, обмірковування, «форум-роздум», імітація та моделювання. А виховання через дію відбувається через розвиток соціальних навичок, тобто поєднання процесу освіти й суспільно корисної діяльності та молодіжного лідерства (Кузякіна М. Л., 2010).

У посібнику «Наскрізні компетентності для демократії», опублікованому Радою Європи в рамках серії Песталоцці, наголошується, що освіта на сучасному етапі розвитку має чотири однаково важливі завдання: підготовка до ринку праці; підготовка до активного громадянства в демократичних суспільствах; особистий розвиток; створення і підтримка в навчанні впродовж життя (Наскрізні компетентності для демократії: 60 вправ для розвитку та оцінювання ставлень, умінь і знань, 2019).

В учасників освітнього процесу варто формувати та розвивати не лише знання та вміння, але й цінності, ставлення, наприклад: мирне вирішення конфліктів; повага одне до одного; участь у дискусіях, що передбачає відкритість до аргументів інших. Зазначене допомагає нам сформувати гідного громадянина-патріота з такими якостями.

Школа як основне місце особистісного розвитку і соціалізації відіграє велику роль у розвитку поваги до різноманітності, запобіганню булінгу та іншим формам на-

сильства, запобіганню дискримінації та сприянню гендерній рівності, мирному співіснуванню, відповідальній поведінки та співпраці між учасниками тощо.

Вочевидь метою освіти є готовність до життя в демократичних суспільствах і подальшого розвитку цих суспільств, педагоги повинні більше приділяти уваги наскрізним компетентностям через наскрізні ставлення, уміння та взаємопов'язані знання. Розвиток цих компетентностей займає час і в певному розумінні ця робота ніколи не завершується.

Саме методи кооперативного навчання дають можливість брати участь у процесі прийняття рішень, допомагають учасникам узяти на себе відповідальність, зменшити ризики/перебіг конфліктів, запобігати дискримінації та проявам насильства.

Кооперативне навчання впливає на запобігання дискримінації та насильству в освітньому процесі, оскільки кооперативне навчання порівняно з конкурентним чи індивідуальним підходом до виконання завдання сприяє більш конструктивному вирішенню конфліктів.

Навіть під час вивчення всіх шкільних предметів можна застосовувати різноманітні криголами, об'єднання в групи та інші командоутворювальні вправи. Це дасть можливість перетворити класну кімнату на сприятливу спільноту учасників освітнього процесу, які будуть більше вмотивовані навчатися та разом допомагати, довіряти й співпрацювати між собою (Наскрізні компетентності для демократії: 60 вправ для розвитку та оцінювання ставлень, умінь і знань, 2019, с. 21).

Окремим важливим аспектом кооперативного навчання є рівна участь. Під час групової роботи кожен учасник повинен мати конкретну роль у процесі і має право та обов'язок робити свій унесок. Наприклад, у тому ж методі «ажурної пилки» не тільки відбувається співпраця між партнерами в групі, а також здатність слухати інших та краще формулювати свої думки.

Кооперативні ролі повинні чергуватися і змінюватися так, що кожен учасник/ця може вдосконалити свої компетентності

в кожній ролі. Наприклад, під час групової роботи ролі можна розподілити так: «хронометрист/ка» контролює часові рамки спільного навчання, «заохочувальник/ця» зосереджує учасників на рівному доступі та участі, «спрямовувач/ка» направляє мікрогрупу до виконання завдання, коли це потрібно, а «писар/ка» фіксує письмову інформацію, що ґрунтується на внеску кожної учасниці мікрогрупи.

Саме кооперативні ролі важливі для запобігання дискримінації. Роль учителя полягає в спостереженні за поведінкою учасників/ць і за потреби – втручання, щоби допомогти розвивати їхні особисті та соціальні компетентності.

Якщо виникає конфлікт, педагог може використати цю ситуацію для розвитку компетентності учня/учениці вирішувати конфлікти та створює приклад ефективного вирішення проблем.

Особливістю кооперативного навчання є рефлексія, що дає можливість учасникам/учасницям зрозуміти більше концепцій, які закладалися під час виконання вправ, підвищити рівень усвідомлення власних почуттів та ставлення до конкретних питань; побачити власну поведінку в різних ситуаціях і порівняти її з поведінкою інших людей, робити відповідні висновки.

Групова рефлексія допомагає подолати складнощі в конфліктних ситуаціях, що виникали в процесі групової взаємодії, здійснювати та узгоджувати співпрацю та розвиток індивідуальної рефлексії учасників/ць.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Підсумовуючи, згадаємо тезу Жака Делора щодо «чотирьох стовпів» освіти: навчитися пізнавати, робити, жити разом та навчитися жити (Делор Ж., 1996). На основі аналізу теоретичних джерел розкрито сутність кооперативного навчання; обґрунтовано особливості кооперативного навчання в освітньому середовищі. З'ясовано, що кооперативне навчання дає змогу учнівській молоді формувати вміння та навички для розвитку культури демократії в освітньому процесі. Співпраця та взає-

модія в школі сприяє мотивації та стимулю до навчання, взаємодопомозі в оволодінні матеріалом, спонуканню партнерів до співпраці, взаємної відповідальності, забезпеченню активності учасників, але цей процес досягається за допомогою визначення спільної мети, розподілу навчального матеріалу, призначенням ролей та підсумуванню здобутих результатів.

Кооперативне навчання, як бачимо, допомагає демократизувати освітнє середовище для довгострокової перспективи в суспільстві та допомагає запобігти про-

явам дискримінації, насильства, антидемократичних структур їхнього виникнення, тому в процесі кооперативного структурованого навчання кожен здобувач освіти має більший шанс набути доступ до загальних академічних знань і переваг шкільного навчання.

Перспективними напрямками подальших досліджень є аналіз дистанційного навчання засобами кооперативних технологій, оскільки це стає актуальним на сучасному етапі розвитку освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байда М. В. Підготовка майбутніх учителів філологічних спеціальностей до реалізації технологій кооперативного навчання у професійній діяльності: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Байда Марія Василівна. – Житомир, 2016. – 237 с.
2. Гагіна Н. В. Кооперативне навчання у вищій школі / Н. В. Гагіна // Вісник Житомирського державного університету. – 2012. – № 64. – С. 98–102.
3. Гладун В. В. Партисипація учнівської молоді як складова у формуванні громадянської компетентності / В. В. Гладун // Нова педагогічна думка. – 2019. – № 4 (100). – С. 145–149. DOI: <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2019-100-4-149-153>
4. Делор Ж. Образование : сокрытое сокровище / Ж. Делор. – ЮНЕСКО, 1996. – 46 с.
5. Десятов Д. Л. Використання віртуальної електронної дошки як засобу організації кооперативної діяльності учнів / Д. Л. Десятов // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2016. – Т. 51, вип. 1. – С. 36–42.
6. Десятов Д. Л. Як організувати кооперативну діяльність учнів у процесі навчання історії засобами мережевих технологій : навчально-методичний посібник / Д. Л. Десятов. – Миколаїв : ОППО, 2016. – 136 с.
7. Козубенко К. В. Особливості застосування інтерактивних технологій кооперативного навчання / К. В. Козубенко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія. – 2017. – Вип. 277. – С. 123–129.
8. Корешкова С. П. Сумісне навчання як досвід інноваційних процесів в освіті Австралії / С. П. Корешкова // Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки. – 2009. – № 163. – С. 95–98.
9. Кошманова Т. С. Развитие педагогической освіти у США (1960–1998 гг.) / Т. С. Кошманова. – Львів : Світ, 1999. – 488 с.
10. Крайова О. В., Цибанюк Т. І. Кооперативне навчання : особливості організації та підготовки занять / О. В. Крайова, Т. І. Цибанюк // Вісник Національного університету оборони України. – 2018. – 1 (49). – С. 150–154. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2018-49-1-150-154>
11. Кузякіна М. Л. Структура громадянського виховання учнів середніх шкіл Німеччини / М. Л. Кузякіна // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. – 2010. – № 52. – С. 161–165.
12. Методы обучения. Обучение в сотрудничестве / Джонсон Д., Джонсон Р., Джонсон-Холубек Э. ; пер. с англ. З. С. Замчук. – СПб. : Экономическая школа, 2001. –

247 с.

13. Наскрізнi компетентностi для демократiї: 60 вправ для розвитку та оцiнювання ставлень, умiнь i знань / [Ф. Арато, Й. Губер, П. Момпуа-Гайяр, І. Лазар]. – Вид. 2-е., Рада Європи : Серiя Песталоццi. – № 4. – 2019. – 333 с.
14. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок : Інтерактивнi технологiї навчання / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.
15. Теорiя и практика дистанцiонного образования / [под. редакцией Е. С. Полат]. – М.: Academia, 2004. – 414 с.
16. Якушев І. М. Зрозумiти один одного. Практичнi поради щодо органiзацiї та проведення роботи спiвпрацi на уроках англiйської мови / І. М. Якушев // Іноземнi мови в навчальних закладах. – 2003. – № 3. – С. 82–92.
17. Cooperative Learning: Increasing College Faculty Instructional Productivity [ASHE-FRIC Higher Education Report No. 4]. / D. W. Johnson, R. T. Johnson, K. A. Smith. – Washington D. C.: School of Education and Human Development, George Washington University, 1991. – P. 137–145.

КООПЕРАТИВНОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК СПОСОБ ДЕМОКРАТИЗАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

***Гладун Виталий,**
старший преподаватель кафедры философии образования,
теории и методики обществоведческих предметов
Николаевский областной институт
последипломного педагогического образования
ул. Адмиральская, 4-а, 54001, г. Николаев, Украина
vitalii.hladun@moippo.mk.ua*

В статье обоснована эффективность демократизации образовательного процесса средствами кооперативного обучения. Определены и охарактеризованы сущность и содержание кооперативного обучения в образовательном процессе. Проанализированы такие основные принципы кооперации, как взаимодействие, взаимовыгодное сотрудничество, взаимопомощь, демократичность, толерантность, ответственность, уважение и прочее. Рассмотрено формирование культуры демократии средствами кооперативного обучения. Установлено, что кооперативное обучение влияет на предотвращение дискриминации и насилия в образовательном процессе, так как кооперативное обучение по сравнению с конкурентным или индивидуальным подходом к решению задачи способствует более конструктивному решению конфликтов.

***Ключевые слова:** коллаборация; кооперативное обучение; культура демократии; образовательный процесс; сотрудничество.*

COOPERATIVE LEARNING AS A TOOL TO DEVELOP A CULTURE OF DEMOCRACY IN THE LEARNING PROCESS

***Hladun Vitalii,**
a senior lecturer,
Department of Philosophy of Education,
theories and methods of social science
In-Service Teachers Training Institute
4-a Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine
vitalii.hladun@moippo.mk.ua*

At the present stage, the educational community is intensifying the search for methods to master the student youth with thorough knowledge and necessary skills and. The cooperative technologies for problem-solving are relevant now. The teacher's use of interactive learning technologies, particularly cooperative learning methods, allows students to become active participants in their learning. Cooperation in the modern world is not only an experience but also an energy that will help to get a better result than performing a task individually. A competitive form of interaction focuses only on the student's own successes, but cooperation on the contrary helps to increase the effectiveness of learning and get the best result. Many researchers focus on the positive aspects of cooperative learning such as the development of critical thinking, the ability to organize the process, management functions, conflict solution, collaboration, sharing, and responsibility between participants, which reduces the fears. In an educational dispute, where conflicting points of view collide during the consideration of an issue, there is a process of making decisions. The main principles of cooperative learning are interaction, mutually beneficial cooperation, assistance, democracy, tolerance, responsibility, respect, and etc. The process should be organized so that participants can not complete their tasks and achieve the goal without helping each other. Cooperative learning helps students develop skills for the development of a culture of democracy in the learning process. Cooperation and interaction at school contribute to motivation and incentives for learning, mutual assistance in mastering the material, encouraging partners to cooperate, mutual responsibility, ensuring the activity of participants.

Keywords: *collaboration; cooperation; cooperative learning; culture of democracy; learning process.*

REFERENCES

1. Arato, F., Huber, Y., Mompua-Haiiar, P. & Lazar, I. (2019). *Naskrizni kompetentnosti dlia demokratii: 60 vprav dlia rozvytku ta otsiniuvannia stavlen, umin i znan* [Through competence for democracy: 60 exercises for the development and evaluation of attitudes, skills and knowledge]. Rada Yevropy: Serii Pestalotstsi (ukr).
2. Baida, M. V. (2016). *Pidhotovka maibutnikh uchyteliv filolohichnykh spetsialnostoni do realizatsii tekhnolohii kooperatyvnoho navchannia u profesiinii diialnosti* [Preparation of future teachers of philological specialties for the implementation of cooperative learning technologies in professional activities]. (Extended abstract of candidate's thesis). Zhytomyr (ukr).
3. Cooperative Learning: Increasing College Faculty Instructional Productivity [ASHE-FRIC Higher Education Report No. 4]. / D. W. Johnson, R. T. Johnson, K. A. Smith. – Washington D. C.: School of Education and Human Development, George Washington University, 1991. – P. 137–145 (eng).
4. Delor, Zh. (1996). *Obrazovanie: sokrytoe sokrovishhe* [Education: a hidden treasure]. JUNESKO (rus).
5. Desiatov, D. L. (2016). *Vykorystannia virtualnoi elektronnoi doshky yak zasobu orhanizatsii kooperatyvnoi diialnosti uchniv* [The use of a virtual electronic board as a means of organizing cooperative activities of students]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*, 51, 36–42 (ukr).
6. Desiatov, D. L. (2016). *Yak orhanizuvaty kooperatyvnu diialnist uchniv u protsesi navchannia istorii zasobamy merezhevykh tekhnolohii* [How to organize the cooperative activities of students in the process of learning history by means of network technologies]. Mykolaiv: OIPPO (ukr).
7. Dzhonson D., Dzhonson R. & Dzhonson-Holubek, Je. (2001). *Metody obuchenija*.

- Obuchenie v sotrudnichestve* [Teaching methods. Learning in collaboration]. (Z. S. Zamchuk, Trans.). SPb.: Jekonomicheskaja shkola (rus).
8. Hahina, N. V. (2012). Kooperatyvne navchannia u vyshchii shkoli [Cooperative education in high school]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu*, 64, 98–102 (ukr).
  9. Hladun, V. V. (2019). Partysypatsiia uchnivskoi molodi yak skladova u formuvannia hromadianskoi kompetentnosti [Participation of student youth as a component in the formation of civic competence]. *Nova pedahohichna dumka*, 4 (100), 145–149. DOI: <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2019-100-4-149-153> (ukr).
  10. Korieshkova, S. P. (2009). Sumisne navchannia yak dosvid innovatsiinykh protsesiv v osviti Avstralii [Collaborative learning as an experience of innovation processes in education in Australia]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Serii Pedahohichni nauky*, 163, 95–98 (ukr).
  11. Koshmanova, T. S. (1999). *Rozvytok pedahohichnoi osvity u SShA (1960–1998 rr.)* [Development of pedagogical education in the USA (1960–1998)]. Lviv: Svit (ukr).
  12. Kozubenko, K. V. (2017). Osoblyvosti zastosuvannia interaktyvnykh tekhnolohii kooperatyvnoho navchannia [Features of application of interactive technologies of cooperative learning]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Serii: Pedahohika, psykholohiia, filosofii*, 277, 123–129 (ukr).
  13. Kraiova, O. V. & Tsybaniuk, T. I., (2018). Kooperatyvne navchannia: osoblyvosti orhanizatsii ta pidhotovky zaniat [Cooperative learning: features of organization and preparation of classes]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*, 1 (49), 150–154. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2018-49-1-150-154> (ukr).
  14. Kuziakina, M. L. (2010). Struktura hromadianskoho vykhovannia uchniv serednikh shkil Nimechchyny [The structure of civic education of high school students in Germany]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu im. Ivana Franka*, 52, 161–165 (ukr).
  15. Polat, E. S. (Ed). (2004). *Teorija i praktika distancionnogo obrazovaniia* [Theory and practice of distance education]. M.: Academia (rus).
  16. Pometun, O. I., & Pyrozhenko, L. V. (2004). *Suchasnyi urok: Interaktyvni tekhnolohii navchannia* [Modern lesson: Interactive learning technologies]. K.: A.S.K. (ukr).
  17. Yakushev, I. (2003). Zrozumity odyh odnogo. Praktychni porady shchodo orhanizatsii ta provedennia roboty spivpratsi na urokakh anhliiskoi movy [Understand each other. Practical advice on organizing and conducting collaborative work in English lessons]. *Inozemni movy v navchalnykh zakladakh*, 3, 82–92 (ukr).